

свећујући пажњу обема странама права. Он је покушао да обухвати све што је дато од вредности у разним схватањима права, почев од класичног природноправног схватања (мада од њега најмање, јер га не сматра довољно реалним) до историјског материјализма (од кога такође узима релативно мало). Без обзира на приговоре који му се могу учинити, треба признати да је његов синтетизам у знатној мери успео да обухвати целину права.

Ова синтетичност се можда бар донекле може објаснити чињеницом да Кубеш припада чехословачкој науци права, науци мале нације. Изгледа да су мале нације, са својим нужно малим наукама, предодређене да, узимајући из великих наука, праве синтезе, пошто тешко могу да створе потпуно оригинална схватања, која су опет нужно једнострана. То је њихова предност и надокнада за релативну оскудност великих сопствених оригиналних идеја.

Кад би се ушло ближе у разматрање Кубешовог дела, могло би се несумњиво ставити доста примедба, како на суштину идеја тако и на појединачне ставове. Књига несумњиво заслужује такво подробније разматрање и оцењивање. Овде то, на жалост, неће бити учињено. Само ће се напоменути неколико ствари најопштијег карактера.

Тако, поред све синтетичности која се у начелу може прихватити, како је и речено, ипак се чини да је Кубеш нешто занемарио реалну, пре свега друштвено-социолошку страну права, и поред свег позивања на историјски материјализам. То још више важи за нормативно-догматичку његову страну, мада се ту, додуше, може рећи да би се тиме сувише удаљило од општег става писца — од његове синтетичности. Ипак, пошто он сасвим исправно посвећује знатну пажњу идеалној (идеелној) страни права, чини се да је ову нормативну страну требало подробније обрадити, тим пре што је она за практичног правника и најважнија.

Можда се најозбиљнија примедба може ставити релативно површном и недовољно образложеном пишчевом ставу према филозофији, односно филозофској страни права, посебно у погледу вредности (аксиологије). Писац је ту у основи ставио нагласак у свом синтетичном схватању права, али није довољно продубио управо филозофску (прецизније — онтолошку) проблематику аксиологије — није јасно како он схвата суштину самих вредности, њихов онтолошки статус. А из тога излази и заснованост циља, одн. тачније функције, улоге права.

Ово се, међутим, не може учинити ако се човек сасвим одрекне извесне метафизике. У оправданој тежњи ка научности, писац је недовољно залазио у метафизику. Ова се, уосталом, може и неметафизички обрађивати (што је ипак такође метафизика, само с негативним предзнаком). Но, ово, а и друга питања о чијем решењу у овој књизи може и треба да се расправља, овде се не могу подробније излагати. Остаје закључак да је ово озбиљно и темељно дело широких видика, које треба поздравити.

др Радомир Д. Лукић

др Марко Младеновић, БУЂЕЊЕ СРПСКОГ НАРОДА, Сфаирос, Београд, 1989, 302 стр.

Др Марко Младеновић, редовни професор Правног факултета у Београду и Факултета политичких наука у Београду, заузима високо место у правничкој, научној и културној јавности. Преко четврт века је професор Младеновић писао запажене и теоријски дубоко осмишљене књиге, монографије и мање текстове из области породичног права, социологије породице (чији је утемељитељ на нашим просторима) и социјалне политике. Једнако се истакао и као законописац: велика кодификација српског породичног права углавном је израз његових револуционарно-хуманистичких гледања на брак и породицу у модерно и, можда чак постмодерно доба. Но, вођен својом, наоко запретеном, песничком

жицом, овај угледни научник правничког подмлатка појавио се концем седамдесетих и почетком осамдесетих, на многострано изненађење са својом лириком и епиком; осећања правника је посебно узбуркао његов и „наш“ роман *Жула кућа* (1985), повест Правног факултета у Београду. Књигом *Буђење Српског народа* професор Младеновић осваја још једну духовну област, савремену историју српског народа. Али, та најновија крусада овог смелог и, усудио бих се да кажем, вазда младог истраживача, не треба ни да изненађује, нити да се сматра пловидбом у непознатом правцу. Јер, српско питање је данас пре свега биолошко питање, питање биолошког опстанка. А професор Младеновић, као врстан зналац популационе политике, политике „производње људи“, има овде много, можда највише да каже. У ствари, најјачи су они делови књиге у којима се професор Младеновић бави биолошким трендовима и њиховом културном суперструктуром у нашем народу и предлаже конкретне економске, политичке и правне мере за њихово исправљање.

При свему томе, *Буђење српског народа* није строго научни рад. То је пре свега збир есеја, подељених у триптих: О народу, о породу и о роду, есеја писаних лаким, народским језиком, пуним личних осећања и искустава. Ипак, та књига сабира голему грађу, најразличитије податке и изненађујуће и опомињуће чињенице. Стога је ова књига — књига за сваког, посебно за дом и за младе.

Кроз први део, *О народу*, као црвена нит се провлачи баук српске историје од косовског Видовдана до данас: баук геноцида. Професор Младеновић оцртава да геноцид над српским и другим словенским живљем на територији САП Косова није ништа ново у страдалничкој српској повесници; геноцид над Србима нису вршили само турски освајачи и исламски фундаменталисти, него и римокатолички властодршци у Хрватској, Славонији и Далмацији. И може бити да је тај културни геноцид унијаћењем, будући да долази од једне супериорне духовне силе каква је Ватикан, још опаснији од настрада на голи живот. Опет, то не значи да културоубице неће посегнути и за физичким средствима када се укаже повољна прилика, као што показује стравична историја усташке државе, званично проглашене „Краљевством Крстовим“. Гушење српског језика и културе у СР Хрватској представља за оног ко историју сматра учитељицом живота, могући прелудијум за повратак у четрдесете. Али, сукривац у геноциду над народом српским јесте и Коминтерна, односно њен вампирски дух скривен у главама и срцима не малог броја лажикомуниста и лажихуманиста са југословенског северозапада; борба за уставно конституисање Србије учинила је да им са лица коначно сладну маске лажне невиности. Међутим, професор Младеновић, који свој хуманистички марксизам никада не ставља у сумњу, не позива на мржњу и свету освету. До ганућа су дирљиви описи његових пријатељстава и љубави са појединим Словенцима и осталим југословенским католицима. У нашим међусобним односима он једино тражи оно што је тридесетих година тражио и велики српски књижевник и хуманиста Милош Црњански: љубав за љубав, поштовање за поштовање — али и обратно. И за професора Младеновића југословенство је трајно повесно усмерење српског народа. Само, у југословенској заједници и српски интереси морају бити уважени, и са српскога народа морају бити скинуте све хипотеке лажних криваца. Дотиче се, с тим у вези, професор Младеновић и питања сепаратистичких ревандикација из алпске федералне јединице, па на њега одговара: „Ако право на самоопредељење значи и право на отцепљење, у ком правцу се припремају измене словеначког Устава, то право би морало значити и повраћај мираза и полагање рачуна за плодоуживање над Југославијом.“

Непосредан пут за излазак из понора кризе, из „Недобије“ у којој се наша југословенска заједница, професор Младеновић види, најкраће речено, у обнови једне реалистичке концепције братства и јединства, у дебирукратизацији путем корените обнове и подмлађивања Савеза комуниста — дакле у антибирокуратској револуцији чија је парадигма Црна Гора — као и у изградњи једне демократске, цивилизоване правне држа-

ве. Повратак на црно-беле моделе мишљења и делања никако не би долазио у обзир. „Леви радикализам“, вели кратко професор Младеновић, „није решење за тренутно стање у Југославији.“ Да би у том могла да одигра позитивну улогу, Србији је потребан један врло конкретан програм мера, једна врста српског „Њу дила“, и професор Младеновић по тачкама, излаже своју визију једног таквог програма.

У делу *О породу* средиште разматрања чини породица, у нас толико запостављена „основна ћелија друштва“. И док у Француској, како каже њен председник Митеран, хијерархија друштвених вредности изгледа овако: 1) омладина; 2) породица; 3) солидарност; 4) економија; у Југославији та хијерархија гласи: 1) економија; 2) економија; 3) економија и 4) економија. Французи су, дакле, по професору Младеновићу, антиципирали идеолошке поставке марксистичког кодекса вредности, које су марксисти, тамо где су на власти, помало заборавили, установивши систем у коме „економија једе људе“. Овде је нужан заокрет који је, по професору Младеновићу, могућ у правцу решавања следећих питања: људског, класичног, женског, дејчег и полног. У склопу политика које се у овој књизи представљају и објашњавају на језровит начин, предстојећа уставна реформа у Србији посебно заокупља њеног писца. То су разматрања којима озбиљну пажњу треба да поклоне научници и стручњаци из области породичног права јер професор Младеновић ту не само да улази у појединости три различита система регулација породичних односа у СР Србији, него и даје готове предлоге за допуну Устава Србије, односно за ново уставно преуређење положаја породице, водећи рачуна о потреби формулација политике обнављања становништва. Овде се, додуше на врло обазрив начин, доводи у питање, како са политичког тако и са догматско-правног становишта, уставна формулација о „праву човека да слободно одлучује о рабању деце“, које се, по сада важећој уставној норми, може ограничити само ради заштите здравља. Професор Младеновић овом ограничењу додаје, као предлог, и следеће: „и у другим нарочито оправданим случајевима“. Чини ми се да је то и сувише стидљиво отварање једног од горућих питања демографске политике и свечовчанске етике. Излазећи у сусрет идеологији феминизма као нико у свету, уставотворац од 1974. године је потпуно занемарио одговорност појединца и породице да обнављају биолошко биће народа. Не треба сметнути с ума, да је у многим земљама, међу њима и неким реално или иреално социјалистичким, наслан прекид трудноће у начелу забрањен. С друге стране, дозвољавање побачаја отвара и неслагљиве етичке дилеме: право на побачај је, ипак, и упркос еуфемистичком замагљивању са „слободним одлучивањем“ о рабању деце, право на убиство нерођеног детета, што стоји у директној супротности са дубоко хуманим и напредним, такође уставним, правом на живот. Због тога, говорити о правима садашње деце, а потпуно занемарити права будуће, није исправно ни са становишта стварне ни са становишта формалне логике. Следе, такође врло занимљива и подстицајна, излагања о младима, старима и „грађанима“ (становницима градова, пре свега Београда).

Последњи, и најкраћи, део *О роду*, поглавито узлеће у мутне и спорне, фантастици блиске области вештачког оплођивања, генетског инжењеринга, „клонирања“, и покушава да их подвргне ако не правној, што је барем за сада готово немогуће, а оно етичкој валоризацији.

Уз захвалност професору Младеновићу за напор што је написао ову књигу разумљивих а дубоких поука и задатака, указао бих и на неке тешкоће које су у њој остале несавладане, но које су, уосталом, обол који нужно мора да плати свака научна есеистика. Те тешкоће произлазе из недостатка потпуно изведеног система. У овој књизи, наиме, остаје уверење да је живот пун таквих противречности које ниједан ум на свест, југословенство и космополитизам, како се постулати демократске правне државе могу употребити у борби против геноцида, варварства и рафинованог саботерства, како сексуалну еманципацију помирити с императивом биолошке обнове народног организма. Као тужна утеха остаје уверење да је живот пун таквих противречности које ниједан ум

није у стању да разреши. Али, ипак, воља то можда може. Стога бих овој књизи пожелео судбину, да постане један од будилника велике воље српског народа.

др Милан Петровић

*Добривоје Радовановић: СВОЈСТВА ОСУЂЕНИКА И ЗАТВОРСКИ ТРЕТ-
МАН, Београд, 1988, библиотека „Истраживања“*

У издању Института за криминолошка и социолошка истраживања у Београду у библиотеци „Истраживања“ изашла је недавно књига Добривоја Радовановића *Својства осуђеника и затворски третман*. Књига се, најкраће речено, бави проблематиком повезаности организације пеналне установе са ставовима, схватањима и вредностима осуђеника, односно особинама њихових личности ради постизања и ефикасног остваривања циља успешне ресоцијализације. Рад је подељен на четири дела: *Увод, Узорак варијабли, дефиниција популације и преглед налаза и извори података, Анализа резултата и Преглед налаза*, од којих централно место има поглавље *Анализа резултата*.

Основна претпоставка од које се пошло приликом истраживања је да социо-психолошка и криминолошка обележја са којима осуђеници долазе у казнено-поправни дом у значајној мери одређују избор и адекватну примену третманских поступака у пенолошкој пракси. Испитивање је вршено на узорку од 359 осуђеника избором случајних двадесет одсто од популације пунолетних и одраслих особа мушког пола које су се на дан испитивања налазиле на издржавању казне лишења слободе у једном од казнено-поправних домова у СР Србији (без обзира на њихово место сталног боравка, језик, образовање и друге социодемографске особености). Већина су млађе старосне категорије — 60% је до 40 година старости. Образовни ниво већине је релативно низак — 66,3% су без икакве школе или имају 4 основне или потпуну или непотпуну осмогодишњу школу евантуално непотпуну средњу школу, дакле без професионалног су образовања. Готово половина их је била незапослена пре издржавања казне а они који су радили претежно су били запослени у пољопривреди или као квалификовани радници. У једном мањем броју случајева уочене су промене патолошког типа, од којих је најчешћи алкохолизам. Када је у питању врста извршног кривичног дела, највише је учиниоца тзв. имовинских кривичних дела — 49,1% и дела против живота и тела — 23,1%. При том аутор констатује да са порастом нивоа образовања опада број учинилаца кривичних дела против живота и тела а расте број имовинских деликата. Када је у питању висина казне, највише је оних којима је изречена казна до три године — 44,3%. Проблем који се ту јавља, а на који аутор ставља акценат, јесте да ли та доминантна дужина изречене казне омогућава адекватну организацију и провођење образовног третмана. Очигледна је чињеница да трогодишња казна не пружа довољно простора за стицање стручног образовања које је неопходно за више од једне четвртине осуђених лица.

Ранија осуђиваност је третирана као околност од значаја за примену појединих облика третмана. Аутор износи два у светској и домаћој литератури доминантна схватања, наиме да повратници представљају главне креаторе затвореничких друштвених односа, учествују на стварање неформалних група и осуђеничког система вредности и сл, као прво, и друго схватање да повратници представљају скупину која, у ствари, најмање крши правила предвиђена кућним редом, да спадају у оне који најбоље раде и сл. Иначе, повратника је приличан број, више од половине — 58,5% што указује на неефикасност ранијих казни и третмана. Највећи број повратника се среће међу млађим лицима, између 24. и 27. године код којих је повратника чак 65,8%. Већина њих, тачније 55%, немају завршену осмогодишњу школу. Аутор примећује да међу више-струким повратницима има доста лица са завршеном школом за КВ